

9. Філологічні науки

**УКРАЇНСЬКЕ МОВЛЕННЯ ЕМІГРАНТІВ У США
ЯК РЕЗУЛЬТАТ УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКОГО БІЛІНГВІЗМУ**

Дьолог Ольга Станіславівна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

Харків, Україна

Суспільно-політичні та культурні процеси, що відбуваються у сучасній Україні, зумовлюють значний інтерес суспільства до життя та діяльності тієї частини українського народу, що живе за межами України – у діаспорі. По всіх континентах і у різних країнах світу живе чимало вихідців з України. За приблизними підрахунками – близько 10 млн. чоловік.

Українці є однією з найчисельніших національних діаспор. Масова еміграція з українських земель має більш як столітню історію. Поступове розселення українських емігрантів по світу визначило сучасну географію їх проживання на окремих континентах, у різних країнах і регіонах. Північна Америка стала одним із головних місць проживання українців за кордоном. Стан і вживаність будь-якої етнічної мови великою мірою залежать від того, скільки часу вона перебуває в даній мовній ситуації. Більш як сторічне існування української мови в США – знаменне явище з погляду теорії мовних контактів, яка стверджує, що іммігрантська мова, як правило, має зникнути вже у другому-третьому поколіннях. Отже, чим більше нових поколінь з'явилося від часу первинної еміграції, тим імовірніше, що етнічна група, принаймні в мовному аспекті, асимілюється домінуючою більшістю населення країни.

Збереження мови суттєво залежить від того, наскільки часто нею люди користуються. Для українських емігрантів США користування мовою свого етносу переважно зосереджено у найближчому середовищі: у сім'ї, з близькими приятелями, у церкві. Водночас українська мова діаспори США відрізняється від мови в Україні. Тривале існування української мови в англomовному

середовищі внесло певні особливості. У новій країні український емігрант зіткнувся з великою кількістю об'єктів, для яких він у власній мові не міг знайти назв. Часом вони і були, але об'єкт настільки відрізнявся від того, який цим словом називався на батьківщині, що назва відчувалася невідповідною і треба було шукати їй заміну.

Словник будь-якої мови постійно змінюється: одні слова виходять з ужитку, інші, навпаки, з'являються і стають активним лексичним запасом мовців. Оновлення лексичного складу може здійснюватися як за рахунок неологізмів внутрішнього походження, так і за рахунок запозичень з інших мов. Через легкість і швидкість поширення лексичних одиниць (у порівнянні з фонологічними та граматичними одиницями) для запозичення слів достатньо навіть мінімального контакту між мовами. Ось чому найбільш інтенсивними процесами в етнічних мовах, у тому числі й українській у США, є процеси лексичної інтерференції. Дефіцит українських назв поповнювався із лексичних ресурсів англійської мови як мови більшості населення і загальнозрозумілої на даній території. Тому в українському мовленні емігрантів у США досить часто починається широке використання англійських слів. Запозичення слів із панівної мови країни відбувається дуже активно і природно. Масовий характер двомовності американських українців настільки сприяє лексичній інтерференції, що практично вона може бути безмежною. При масовій двомовності (а саме така ситуація спостерігається в українській діаспорі США) лексичний вплив однієї мови на іншу може набувати великого розміру. Ось чому українська лексика зазнала найбільшого впливу з боку англійської мови у мовленні українських емігрантів США. Ступінь засвоєння і використання англійської лексики у мовленні емігрантів першого покоління та їхніх нащадків неоднаковий. Набагато більше англіцизмів у мові представників другого та подальших поколінь, оскільки вони народилися в англійській країні і володіють англійською мовою набагато краще, ніж представники першого покоління емігрантів.

Під час міжмовних контактів процес засвоєння лексики однієї мови іншою мовою неоднаково позначається на різних частинах мови. Так, найбільше лексичний вплив англійської мови позначився на іменниках. У новому середовищі емігрантам, перш за все, не вистачало слів рідної мови для називання нових для них предметів і понять.

Потреба у новій лексиці відчувається у багатьох сферах життя і діяльності українських емігрантів у США. Саме тому запозичення іменників з англійської мови охоплює надзвичайно різноманітні семантичні групи. Основними серед них можемо назвати такі:

- Адміністративна лексика – у США українці зустрілися з новою для них системою державного і місцевого управління. Це спричинило виникнення в українському мовленні емігрантів цілої низки англійських слів із цієї галузі. Наприклад: *бил* (bill) – законопроект, *вард* (ward) – адміністративний район міста, *варант* (warrant) – ордер на арешт, *говермент* (government) – уряд, *джейл*, *джерель* (jail) – в'язниця, *дистрикт* (district) – район, *костем гавз* (custom house) – митниця, *лоєр* (lawyer) – юрист, адвокат, *ситизенство* (від citizen) – громадянство, *стейт* (state) – штат тощо.
- Лексика, пов'язана із транспортом: *бовт* (boat) – пароплав, *байсикл* (bicycle) – велосипед, *драйвер* (driver) – шофер, водій, *кара* (car) – автомобіль, *рейлровд* (railroad) – залізниця, *трок* (truck) – вантажний автомобіль тощо.
- Виробнича лексика – має у своєму складі велику кількість англіцизмів. Ця лексика була цілком новою для емігрантів. Великою потребою стало розуміння спеціальної термінології, оскільки на виробництві спілкування велось англійською мовою. Таким чином, у мовленні українських емігрантів часто трапляються, наприклад, слова: *асід* (acid) – кислота, *бейкер*, *бекер* (baker) – пекар, *гелпер* (helper) – помічник, *деймен* (dayman) – поденний робітник, *джаб* (job) – робота, *емплоймент-офіс* (employment office) – бюро найму робітників, *лейбер* (labourer) – підсобний робітник,

- мітер* (meter) – електролічильник, *навер-гавз* (power-house) – електростанція, *пейд* (paid) – заробітна плата, *пейнтер* (painter) – маляр, художник, *прайс* (price) – ціна, *тулс* (tools) – скринька з інструментами, *фаєрмен* (fireman) – пожежний, *шопмен* (shopman) – продавець.
- Громадсько-політична лексика: *аранжер* (arranger) – організатор, розпорядник, *гонор ролл* (honor roll) – почесний список, *едіторіал* (editorial) – редакційна стаття, *колекшен* (collection) – збір пожертв, передплата, *пледж* (pledge) – зобов'язання, *супортер* (supporter) – прибічник, прихильник, *сосайети* (society) – товариство тощо.
  - Побутова лексика: *бедрум* (bedroom) – спальня, *блок* (block) – квартал, *вакум клінер* (vacuum cleaner) – пилосос, *дайнінгрум* (dining room) – їдальня, *дрес* (dress) – сукня, *евню* (avenue) – проспект, *корнер*, *конер* (corner) – ріг вулиці, *кросинг* (crossing) – перехрестя, *маркет* (market) – магазин, ринок, *мейн стріт* (main street) – головна вулиця, *рефріджерейтор* (refrigerator) – холодильник, *рум* (room) – кімната, *сайдвок* (side-walk) – тротуар, *ситі* (city) – місто, *стріт* (street) – вулиця, *сут* (suit) – костюм тощо.

Також досить чисельними в українському мовленні емігрантів є прикметникові запозичення з англійської мови. Хоча їхня кількість менша, ніж кількість іменників, проте, досліджуючи вплив англійської мови на лексичному рівні, варто зазначити і прикметники-англіцизми. Більшість прикметників англійського походження, що вживаються у мовленні українських емігрантів США – це відносні прикметники. У більшості випадків вони утворюються від англійських іменників (рідше – прикметників) за допомогою українських суфіксів. Певна морфологічна адаптація таких прикметників викликає в емігранта (особливо у представників другого та третього покоління) відчуття, що це слово є власне українським. Саме тому досить поширеними в українському мовленні емігрантів є слова: *байсикловий* (bicycle - велосипед) – велосипедний, *берберський* (barber - перукар) – перукарський, *говерменський* (government -

уряд) – урядовий, *гросерський* (grocer - бакалійник) – бакалійний, *дистриктовий* (district - район) – районний, *коперовий* (copper - мідь) – мідний, *майнерський* (miner - шахтар) – шахтарський, *пейнтерський* (painter - маляр) – малярський, *робровий* (rubber - гума) – гумовий, *сілковий* (silk - шовк) – шовковий тощо.

Значно менша кількість в українському мовленні емігрантів якісних прикметників англійського походження. Вони не утворюють ступенів порівняння і вживаються лише у звичайному ступені. Подібні якісні прикметники не пристосувалися до норм української граматики – у більшості випадків вони лишаються незмінними: *бизи* (bizi) – сильний, дужий, *вет* (wet) – мокрий, *драй* (dry) – сухий, *індепендент* (independent) – незалежний, *крейзи* (crazy) – божевільний, *лейзи* (lazy) – ледачий, *райт* (right) – правильний, *ронг* (wrong) – неправильний, *фани* (funny) – дивний, смішний.

Виникнення в мові двох слів із єдиним лексичним значенням (одне слово – іншомовного, друге – власного походження) завжди ставить перед мовцем проблему вибору лише однієї форми. Якщо українські емігранти США і вирішують цю проблему на користь англійської лексеми, то таким чином поглиблюється межа між українською мовою в діаспорі і українською мовою в Україні.

За своєю семантикою дієслова, запозичені українцями-емігрантами з англійської мови, можна поділити на такі основні групи:

- Громадсько-політична лексика: *абдикувати* (abdicate) – зрікатися, *авторизувати* (authorize) – дозволяти, *вотувати* (vote) – голосувати, *інстигувати* (instigate) – провокувати, *квестіонувати* (question) – піддавати сумніву, *конферувати* (confer) – радитися, *лайсенсувати* (licence) – дозволяти, давати патент.
- Виробнича лексика: *варнішувати* (varnish) – покривати лаком, *демолювати* (demolish) – руйнувати, *станувати* (stop) – зупинятися, *фідувати* (feed) – годувати, *шипувати* (ship) – перевозити по воді.

- Торговельна лексика: *адвертайзувати* (advertize) – рекламувати, *калькулювати* (calculate) – підраховувати, *ордерувати* (order) – замовляти.
- Побутова лексика: *басувати* (boss) – розпоряджатися, *вачувати* (watch) – стежити, *екзестувати* (exist) – існувати, *клірувати* (clear) – чистити, *кисувати(ся)* (kiss) – цілувати(ся), *філювати* (feel) – почувати, відчувати, *ченчувати* (change) – міняти, змінюватися.

Варто звернути увагу на те, що оформлення запозиченого дієслова у всіх випадках відбувається за однаковим зразком: англійська дієслівна (рідше – іменникова) основа сприймається як неподільний корінь, до якого додається суфікс *-ува-*. Зазначений суфікс є продуктивним у даному випадку: це звичайний в українській мові засіб освоєння іншомовних дієслів (наприклад, *моделювати, стажувати, інспектувати* тощо).

Усі наведені англійські лексичні інтерферени (іменники, прикметники, дієслова) семантично лише дублюють уже існуючі в українській літературній мові слова. Тому процес уживання таких запозичених слів веде до англізування рідної мови і, у такий спосіб, до її збіднення.

Останнім часом проблема перенасичення української лексики англіцизмами стала актуальною не лише у діаспорі США, але і на території України. Ось чому подальше дослідження особливостей українського мовлення емігрантів в англійськомовних державах буде корисним для вітчизняного мовознавства і надасть можливість якнайточніше простежити процеси лексичного запозичення в українській мові.

Література

1. Заставний Ф.Д. Українська діаспора: Розселення українців у зарубіжних країнах. Львів, 1994. 118 с.
2. Мазурик Д. Українська неологічна традиція. *Вісник Львівського університету*. 2015. Вип. 34. Ч. 1. С. 219 – 225.
3. Одарченко П. Українська мова в Америці. Торонто, 1990. – 74 с.